

DÖNÜM NOKTASINDA: TÜRKİYE VE KARADENİZ DÜZENİ İÇİN VERİLEN MÜCADELE

Teoman Ertuğrul TULUN

Analist

Analiz No : 2025 / 46

31.10.2025

Bu yazı AVİM tarafından ilk olarak 21 Ekim 2025'te yayınlanmış İngilizce bir makalenin betimleyici Türkçe çevirisidir.

Üç ayrı bölümden oluşan bu değerlendirme dizisinin sonuncu analizi, Karadeniz için odak noktasının, bölgeye dair anlatıların temel unsurlar ve operasyonel düzenlemelerden bölgenin geleceğini şekillendiren tartışmalı gelişmelere kaydığını öne sürmekte ve bu gelişmeyi bir dönüm noktası olarak ele almaktadır. Konuya ilişkin daha önceki iki analizimizde bölgedeki hukuk düzeninin evrimini ve kıyıdaş aktörlerin karma tehditler arasında yeni tutumlar benimseme becerisini ele almıştık. Günümüz ortamı ise giderek Rusya, Batı ve Çin tarafından geliştirilmeye çalışılan yeni stratejik çerçevelerle tanımlanıyor. Bu bölge açısından dışsal vizyonlar yalnızca olayları yorumlamakla kalmıyor, bölgeye erişimi, egemenliği ve deniz yönetişimini belirleyecek normları ve meşruiyeti aktif olarak şekillendirmeye çalışıyor.

Bu "anlatılar arenasında," kurumsal tasarımlar, güvenlik düzenlemeleri ve ekonomik hedefler bir noktada yasal ve normatif sınırları yeniden belirleme çabalarıyla kesişmektedir. Karadeniz bölgesi, yalnızca geleneksel risklerle yüzleşmek yerine, her biri Türkiye'nin çıkarları, bölgesel denge ve daha geniş Avrasya düzeni açısından riskleri yeniden ayarlayan, değişen alternatif modellerle karşı karşıyadır. Bu analiz, rekabet eden söylemlerin stratejik gerçekleri nasıl yansıttığını ve şekillendirdiğini eleştirel bir şekilde incelemektedir. Karadeniz üzerindeki mücadelenin bize bölgenin kalıcı merkeziliği hakkında ne anlattığını ve Türkiyeyi ve komşularını gelecekte somut veya tartışmalı hangi hareket tarzlarının beklediğini irdelemektedir.

I. Çekişen Anlatılar: Rus, Batı ve Çin Çerçeveleri

(A) Rus Jeopolitik Perspektifi: Hafıza, Statü ve Güvenlik

Rusya'nın Karadeniz'deki stratejik söylemi, imparatorluk hakları ve "ayrıcalıklı çıkarlar alanı" kavramına dayanan güçlü bir hafızaya dayanmaktadır. Rus devlet medyası, resmi belgeler ve düşünce kuruluşlarının yorumları, Karadeniz'i sürekli olarak Rusya'nın gücünü ortaya koymak ve Moskova'nın Batı saldırısı olarak nitelendirdiği olguya direnmek için hayati bir alan olarak nitelendirmektedir. Rusya, kendisini bölgenin meşru tarihsel hakemi, Çarlık ve Sovyet deniz gücünün doğrudan varisi varsayarken, NATO ve AB girişimlerini savaş sonrası düzeni yeniden yazma ve yerel dengeleri altüst etme yönündeki istikrarsızlaştırıcı girişimler olarak vasıflandırmaktadır. Bu kendisine atfettiği yöneticilik rolü, hem askeri hem de askeri olmayan eylemleri meşrulaştırmak için yurt içinde ve yurt dışında kullanılıyor. Bu eylemler, genişletilmiş deniz kuvvetleri konuşlandırmalarından (Kara Deniz Filosu'nun faaliyetleri ve "deniz barışını koruma" rollerinin yaygınlaştırılması gibi) enerji, gıda sevkiyatları ve Gürcistan, Moldova ve Romanya'yı hedef alan siber faaliyetler gibi yoğunlaştırılmış hibrit önlemlere kadar uzanıyor.[1]

Moskova'nın Türkiye ile ilişkilerinin özellikle Karadeniz bölgesindeki temel temalarından biri, bölgeyi pragmatik bir ortak etki alanı ve hakimiyet alanı olarak sunma çabası olmuştur. Türkiyeye atfedilen böyle bir üstünlük vizyonu esasında Rusya'yı memnun edecek bir yaklaşım değildir. Ancak Rusya'nın şiddetli bir silahlı çatışmaya girmiş olduğu bir dönemde, bu tür bir geçiş döneminin Rusya'nın lehine nispi istikrarı korumak için hayati önem taşıması nedeniyle böyle bir yaklaşımın belirlenmiş olabileceğini söylemek mümkün görünmektedir. Bu bağlamda, Rusya'nın çatışmayı tırmandırırken aynı zamanda Türkiye ile özel statü ilişkisini sürdürerek, bölgenin en önemli denizcilik ortağını kendinden uzaklaştırmadan NATO'nun varlığını sınırlamaya çalışmasının, iki yönlü bir yaklaşımı benimsesine işaret ettiği söylenebilir.

Bu ikili yaklaşımla bağlantılı olarak, Rusça yayın yapan medya kuruluşları ve onların siyasi müttefikleri, alternatif bölgesel güvenlik rejimlerini teşvik etmekte ve genellikle kıyı ülkeleriyle sınırlı düzenlemeleri Batı'nın müdahalesine karşı bir denge unsuru olarak sunmakta, bu da pratikte Moskova'nın öncelikli gündemi olmaktadır.[2]

(B) Batı ve Çin Modelleri: İstikrar ve Revizyonizm Arasında

AB, NATO ve ABD tarafından yönlendirilen Batı söylemleri, Karadeniz'i Avrupa'nın stratejik "dayanak noktası" olarak giderek daha fazla kabul etmektedir. AB'nin son dönemdeki politikası, özellikle 2025 Karadeniz Stratejisi, denizcilik yönetişiminin ve dayanıklılığının güçlendirilmesini bölgesel ve küresel güvenlik için vazgeçilmez olarak tanımlamaktadır. Avrupa Komisyonu Başkan Yardımcısı Kaja Kallas gibi yetkililerin ürettikleri siyaset belgeleri ve konuşmaları, Rus saldırganlığına karşı koymanın, açık seyrüseferi savunmanın ve denizaltı altyapısını güvence altına almanın aciliyetini vurgularken, Karadeniz güvenliğinin Avrupa'nın genel istikrarından ayrılamayacağını açıkça belirtmektedir. Bu anlatılar, kıyı devletleriyle işbirliğini rutin olarak desteklerken, Montrö Sözleşmesi'nin katı sınırlamalarıyla da mücadele etmekte ve Rus eylemlerini önleme arzusu ile ittifak kurmanın yapısal kısıtlamaları arasındaki çelişkileri ortaya koymaktadır. [3]

Diğer taraftan, NATO'nun Karadeniz'in merkezi konumunu kabul etmesi önemli olmakla birlikte, ittifakın daha küçük kıyı devletlerini koruyan ve tırmanma risklerini azaltan sürdürülebilir, birleşik bir Karadeniz stratejisi formüle etmekdeki zorlukları bu konuda harekete geçmesine engel teşkil etmeye devam etmektedir Batılı hükümetler ayrıca taktiksel bir paradoksla da karşı karşıyadır. Zira, Ukrayna veya Romanya'yı güvence altına alma girişimleri Moskova tarafından doğrudan bir tırmanma olarak gösterilebilirken, aşırı uzlaşmacı bir davranış biçimi Batı'nın garantilerinin güvenilirliğini zedeleyebilir ve ittifakın kendi içindeki fay hatlarını ortaya çıkarabilir. [4]

Çin'in varlığı daha az belirgin olmakla birlikte giderek daha fazla etki kazanmaktadır. Kuşak ve Yol Girişimi'nin (BRI) Karadeniz altyapısı ve lojistiğine genişlemesi, Pekin'in "tarafsız ticaret" ve uzun vadeli bağlantısallık söylemini güçlendirmektedir. Çinli yorumcular ve politika belgeleri doğrudan güvenlik taahhütlerinden kaçınmakta, bunun yerine ekonomik çok kutupluluk, ortak yatırım ve deniz ticaretinin istikrarını savunmaktadır. Ancak Pekin'in, özellikle BM forumlarında ve seçici proje ihalelerinde, bazı Rus tercihleriyle örtülü koordinasyonu, zaman zaman Batı'nın iddialı tavrının istikrarı bozduğu yönündeki Rus değerlendirmeleriyle örtüşmektedir. Çin'in esnek uyumu, gizli bir ikileme de işaret etmektedir. Çünkü, Çin'in yatırımları veya lojistik katılımı güvenlik düzenlemeleri talebine dönüşürse, bölge hem Batı'nın hem de Rusya'nın deniz düzenine yaklaşımlarında bir yeniden ayarlama ile karşı karşıya kalabilir.[5]

Batı ve Çin'in anlatıları, çok taraflı yapıları ve istikrar dilini savunma konusunda birçok açıdan önemli ölçüde örtüşse de, müdahale ve ulusal egemenliğin sınırları konusunda tamamiyle ayrışmaktadır. Her ikisi de, farklı bağlamlarda, kısıtlamayı haklı çıkarmak veya aşırılıkçılığın risklerini ortaya koymak için birbirlerini örnek göstermektedir. [6]

II. Egemenlik ve Uzlaşma Sınırları: Türkiye, Bölge ve Normatif Çıkarlar

Gelişen anlatılar ve değişen güç dengeleri Karadeniz stratejisini şekillendirirken, Türkiye ve bölgesel ortakları liderlik, Montrö Sözleşmesi kapsamında yasal süreklilik ve bağımlılığa veya aşırı uzlaşmaya kaymaya direnen ihtiyatlı bir uyum gibi temel önceliklerini ortaya koymaya çalışmaktadır. Türkiye için Montrö Sözleşmesi, bölgesel düzeni koruyan, kıyı şeridi olmayan ülkelerin kalıcı deniz varlığını yasaklayan ve tüm kıyı aktörlerinin ihtiyaç duyduğu meşruiyeti ve öngörülebilirliği güçlendiren, müzakere edilemez bir unsur olmaya devam etmektedir. Türkiye, Ukrayna çatışması sırasında Rus savaş gemilerinin geçişini kısıtlamak gibi Montrö'nün denetim hükümlerini aktif olarak uygulayarak, NATO taahhütlerini ve Rusya ile olan önemli enerji bağlarını dengelerken bile, yasal yönetiminin sağladığı sebatlı etkinliğini göstermiştir.[7]

Ancak, egemenliği korumaya yönelik bu çabalar, uluslararası ortakların Türkiye'nin esnekliğinin sınırlarını sık sık test ettiği bir ortamda gerçekleşmektedir. AB girişimleri, özellikle 2025 Karadeniz Deniz Güvenliği Merkezi, çok taraflı koordinasyon ve altyapı koruması için iddialı adımlar atmıştır. Ancak, birçok analistin de belirttiği gibi, bu mekanizmaların Türkiye'nin erişim ve kapsamı düzenleme konusundaki antlaşma temelli yetkisini ve kurumsal ayrıcalığını göz ardı etmesi veya marjinalleştirmesi ve böylece

bölgesel dengenin işlevsel ve diplomatik ayağını zayıflatması riski devam etmektedir.[8]

Diğer tadaftan, Azerbaycan ile enerji çeşitlendirme alanında kurulan ortak girişimler veya NATO bünyesinde Romanya ve Bulgaristan ile oluşturulan üçlü güvenlik mekanizmaları gibi pragmatik bölgesel ittifaklar, Türkiye'nin politikasının katı bir dışlama politikasına dönüşmediğini göstermektedir. Bunun yerine, Türkiye'nin "bölgesel sahiplenme" ve " güçlü devletlerin yancısı olmadan dengeleme" tercihi, onu çoğu zaman egemen yasal çerçevelerle şeffaf uyuma bağlı iş birliğini kabul eden ve dış baskılar ve değişen güvenlik mimarisine rağmen kayda değer bir dayanıklılık gösteren kapsayıcı ancak sınırlı yaklaşımlar oluşturmaya yöneltmiştir.[9]

Bununla birlikte, en bariz riskler, dışsal stratejik ihtirasların belirsiz veya revizyonist söylemlerle iç içe geçmesinden kaynaklanmaktadır. Rusya'nın tarihselciliği ve münhasır ikili ekseni ısrarla desteklemesi, çok taraflı hukuki sürekliliği tehlikeye atmaktadır. Öte yandan, Batının ve AB'nin söylemleri, Türkiye'nin hukuki hassasiyetlerine veya operasyonel niyetine yeterince dikkat etmezse, "uyum" adına Montrö'yü zayıflatabilecek emsaller yaratma riski içermekte ve bu da nesilsel nitelikteki güvenlik mimarisini istikrarsızlaştırma potansiyeli taşımaktadır. Türkiye'nin temel güvencesi, değişim çabalarına genel değil, ölçülü bir uyum sağlamak ve hem mevcut düzen için gerekli dayanıklılığı sağlamak hem de bölgenin değişen düzeni üzerinde uzun vadeli etkisini muhafaza etmektir.

Sonuç

Üç ayrı yazıyla sunduğumuz Karadeniz bölgesindeki duruma ilişkin analizimiz bölgeye dair bu aşamada nihai bir değerlendirme yapılabileceğine işaret etmiyor. Aksine, bölgenin doğasında var olan dinamizmin kesin yargıları belirsiz kıldığını, Avrasya'nın kavşağında gelişen bir rekabetin mevcudiyetini vurgulamaktadır. Bu analizde ortaya konulmaya çalışıldığı gibi, Karadeniz'in güvenliğinin geleceği tek bir girişime veya dış çerçeveye değil, Montrö Sözleşmesi'nde somutlaşan geleneksel hukuki ilkelerin dikkatli bir şekilde benimsenmesine ve hem dış hem de iç operasyonel ve anlatımsal zorluklara istikrarlı bir şekilde uyum sağlanmasına bağlıdır. Bu bağlamda, bölgenin tarihi ve coğrafi merkezi olan Türkiye'nin rolü vazgeçilmez olmaya devam etmektedir. Türkiye, hem Karadenizin muhafızlığını yapmakta hem de dengeleyici bir aktör olarak bölgenin kilit öneminin sürmesine katkıda bulunmaktadır.

Bu dengenin sürdürülmesi, bölgesel aktörlerin çok taraflı işbirliği ruhunu güçlendirme, hukuki sürekliliği savunma ve dış müdahale veya revizyonist tarihsel iddiaların hassas deniz düzenini bozmasını önleme becerilerine bağlıdır. Rusya'nın ısrarlı revizyonizmi, Batı'nın genişletilmiş düzen arzusu ve Çin'in artan ticari çıkarları Karadeniz'i canlı tutan bir rekabet ortamı yaratmaktadır. Ortaya çıkan model, zorlukları yenme gücünün, sabit mimarilerden ziyade egemenlik, stratejik özerklik ve kurumsal tasarım konusunda devam eden pazarlıklarla oluşturulduğu bir modeldir.

Sonuçta, her yeni kriz ve girişimle birlikte nüfuz ve güç elde etme tutkusunun sınırları değişirken, Karadeniz her zaman olduğu gibi Avrasya'nın birlikte yaşama, rekabet ve

değişimi dengeleme konusunda kilit öneme sahip bir bölgesi olmaya devam etmektedir. Böyle bir ortamda Türkiye'nin liderliği, her zaman çekişmeli olan bu merkez coğrafyada ilişkileri ayarlama, arabuluculuk yapma ve etkinliğini titizlikle sürdürme yeteneğiyle belirlenecektir.

*Resim: Maviink , Wikimedia, Dischcuss

[1] Chatham House, Rusyanın Karadeniz stratejisini anlamak, 28 Temmuz 2025, https://www.chathamhouse.org/2025/07/understanding-russias-black-sea-strategy/01-introduction .

[2] Avrupa Parlamentosu Düşünce Kuruluşu, Karadeniz bölgesine ABnin stratejik yaklaşımı, 22 Mayıs 2025, https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2025)765800 ; CEPA, Rusya'nın Karadeniz'deki Niyetleri ve Eylemleri, 30 Mayıs 2025, https://www.transatlantic.org/wp-content/uploads/2025/08/RSI-II-Russia-and-the-Black-Sea-final-report-May-30-2025-final-version.pdf .

[3] RUSI, Uzun Zamandır Beklenen Bir Strateji: AB'nin Karadeniz için Yeni Vizyonu, 28 Mayıs 2025, https://my.rusi.org/resource/a-strategy-long-overdue-the-eus-new-vision-for-the-black-sea.html ;CEPA, Rusya'nın Stratejisi ve Askeri Düşüncesi: 2025'e Kadar Gelişen Söylem, 24 Nisan 2025, https://cepa.org/comprehensive-reports/russias-strategy-and-military-thinking-evolving-discourse-by-2025/ .

[4] ECFR, Boğaz'ı Köprülemek: Avrupa ve Türkiye Karadeniz'deki Anlaşmazlıkları Taktiklere Nasıl Dönüştürebilir?, 18 Mart 2025, https://ecfr.eu/publication/bridging-the-bosphorus-how-europe-and-turkey-can-turn-tiffs-into-tactics-in-the-black-sea/ .

[5] Sanchez VC, Çin'in Kuşak ve Yol Girişiminin Durumu (Ağustos 2025), 21 Ağustos 2025, https://www.sanchez.vc/geocoded-special-reports/the-state-of-chinas-belt-and-road-initiative-august-2025 .

[6] Yeşil Finans ve Kalkınma Merkezi (Fudan), Çin Kuşak ve Yol Girişimi (BRI) yatırım raporu 2025 H1, 17 Temmuz 2025, https://greenfdc.org/china-belt-and-road-initiative-bri-investment-report-2025-h1/ .

[7] Atlantik Konseyi, Karadenizde Türkiye ve Batı arasında işbirliği olanaklarının araştırılması, 6 Ekim 2024, https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2024/10/A-Sea-of-Opportunities-I_2.pdf.

[8] TRT World Araştırma Merkezi, Bir Kıyı Çözümü: Türkiyenin Daha Güvenli Bir Karadenizdeki Rolü, 11 Eylül 2025, https://researchcentre.trtworld.com/publications/analysis/a-littoral-solution-turkiyes-role-in-a-safer-black-sea/.

[9] OSW Yorum, Karadeniz Bölgesinde Romanya, Bulgaristan ve Türkiye, 26 Haziran 2025, https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2025-06-26/romania-bulgaria-and-turkey-black-sea-region-increased

Yazar Hakkında :

Teoman Ertuğrul Tulun , Avrasya İncelemeleri Merkezi'nde (Ankara) analisttir. Dr. Teoman Ertuğrul Tulun, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi doktorasını Ankara İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi'nde tamamladı. Avrupa Birliği Çalışmaları, Küreselleşme, Yabancı Düşmanlığı, Nefret Söylemi Çalışmaları ve Uluslararası İlişkiler *alanlarında çalışmalar yapmaktadır.*

Atıfta bulunmak için: TULUN, Teoman Ertuğrul. 2026. "DÖNÜM NOKTASINDA: TÜRKİYE VE KARADENİZ DÜZENİ İÇİN VERİLEN MÜCADELE." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2025 / 46. Ekim 31. Erişim Kasım 20, 2026. https://avim.org.tr/tr/Analiz/DONUM-NOKTASINDA-TURKIYE-VE-KARADENIZ-DUZENI-ICIN-VERILEN-MUCADELE

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır